

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено процеси, які відбуваються у розвитку світової економіки. Визначено сутність глобалізаційних процесів, їхні позитивні та негативні аспекти; фінансову глобалізацію, її вплив на розвиток національних економік.

Ключові слова: глобалізація, фінансова глобалізація, капітал, фінансовий капітал, світова економіка, національна економіка, економічна інтеграція.

Актуальність проблеми. Реформування економіки України, перш за все, залежить від швидкості та ефективності змін, які проходять в її базових ланках – підприємствах. Ринкові зміни надають суб'єктам господарювання можливості самостійно вибирати шляхи власного розвитку.

У господарській практиці є багато альтернативних шляхів розвитку та росту підприємницьких структур. Вибір найбільш оптимального варіанта розвитку повинен проходити з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників. Внутрішні чинники залежать і можуть бути змінені у процесі діяльності підприємства. Зовнішні чинники значно впливають на розвиток підприємства, але, зазвичай, істотно не можуть бути змінені у процесі його діяльності. Без урахування цих чинників неможливий успішний розвиток як окремих підприємств, так і їх інтегрованих об'єднань.

Значний вплив на умови діяльності підприємств, а особливо на їх об'єднання, чинять процеси глобалізації, зокрема й фінансової.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання щодо сутності глобалізаційних процесів у світовій економіці, їхніх рушійних сил та тенденцій досить широко висвітлено у сучасній економічній літературі. У роботах вітчизняних та іноземних науковців основну увагу приділено їх констатації, різнобічному впливу на розвиток національних економік. Водночас, у науковій літературі недостатньо висвітлені процеси фінансової глобалізації, яка має на увазі вільний рух капіталів, її переваги та вади.

Метою дослідження є визначення авторського бачення глобалізаційних процесів, їх позитивних та негативних сторін; сутності фінансової глобалізації, її складових елементів та впливу на розвиток національної економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Через певні обставини, процеси глобалізації серед країн СНД найбільш відчутні в Україні та Росії. Це показали результати рейтингу консалдингової компанії А.Т. Кеарпеї. Вона розрахувала індекс глобалізації для 62 країн світу, в яких проживає 88 % населення земної кулі і сконцентровано понад 91 % світової економіки. Україна, станом на 2003 р., посідала 42-ге, а Росія – 44-те місце [1, с. 19].

Разом з тим, положення України у міжнародних рейтингах оцінюють неоднозначно. Так, в оцінці "ВВП країн у рейтингу глобалізації" Україна із ВВП 86 млрд дол. посідає 52-ге місце із 72 країн. На першому місці США (12455,8 млрд дол.), на останньому Сенегал (8,6 млрд дол.). За індексом глобальної конкуренції, Україна в 2007-2008 рр. посідала 73-тє місце із 131 країни – 3,98. На першому місці США (оцінка 5,67) на останньому – Чад (оцінка 2,78) [2, с. 119].

За індексом конкурентоспроможності індустрії, у 2008 р. Україна посідала 57-ме місце із 66 країн, внесених до рейтингу (Росія – 49, Казахстан – 59, Азербайджан – 63) [2, с. 121]. Термін "глобалізація" сформулював Т. Левіт на початку 80-х років як злиття ринків товарів, що виробляються окремими транснаціональними компаніями. При цьому процес глобалізації не є односпрямованим. Як зазначає С.Л. Тігіпко: "На сьогодні глобалізація сприймається як ряд напрямків: становлення глобальних транснаціональних корпорацій, регіоналізація економіки, інтенсифікація світової торгівлі, фінансова глобалізація та ін." [1, с. 18].

Стукало Н.В. подає таке визначення глобалізації: "Глобалізація є системоутворюючим процесом, для якого характерними рисами є: виникнення національних органів регулювання, що сприяють спільному вирішенню економічних завдань та уніфікації господарських механізмів; інтернаціоналізації грошових відносин; формуванню стійкості взаємозв'язків між державою та транснаціональним капіталом; підвищенню ролі транснаціональних та наддержавних економічних, політичних, галузевих інституціональних структур; створенню глобального інформаційного простору; збільшенню обсягів міжнародної торгівлі товарами та послугами за умов зменшення торговельних бар'єрів та на базі розвиненої правової системи міжнародних правил, зокрема СОТ (Світової організації торгівлі) [4, с. 12]. Тобто глобалізація практично є результатом усіх тих процесів, які відбуваються не тільки в економіці, але й в інших сферах людської діяльності.

Незважаючи на те, що глобалізація досить очевидний процес, його результати тепер передбачити складно, або ж взагалі неможливо. Уявити гомогенну світову економіку на сьогодні дуже складно. Як констатує Г.Ф. Фейгін: "...для подібного світопорядку характерні наступні ознаки:

- а) принципово ідентичний рівень суспільного добробуту у всіх країнах світу;
- б) ідентичні умови господарської діяльності, законодавчої бази, банківської і податкової системи, грошових одиниць у всьому світі;
- в) можливість вільного переміщення товарів, послуг і фінансових потоків у світовому масштабі" [5, с. 10].

До цього можна додати й низку інших параметрів, які повинні бути ідентичними в умовах побудови єдиного глобального світопорядку (наприклад, ідентичний у всіх країнах національний менталітет, однакова культура і т. ін.).

Подібні принципи в економічних відносинах реалізуються у країнах, що входять до складу Європейської системи. Незважаючи на певні проблеми, досягнуто істотного прогресу у створенні однорідної господарської системи. Але як територія, так і чисельність населення ЄС становлять невелику частину земної кулі. Проблеми у розвитку економіки окремих країн (наприклад, Греція) свідчать про те, що процеси глобалізації ще далекі від завершення або ж досягнення свого оптимального стану.

Крім того, гігантські відмінності у рівні економічного розвитку, в умовах господарювання, в інших параметрах, які стосуються функціонування держави, як певної системи, роблять саме поняття єдиного господарського світопорядку передусім як визначення певного ідеального стану. Про повну його ідеалістичність свідчить і те, що сьогодні існує більше 200 національних

економік. Тому глобалізація повинна передбачати, у першу чергу, ліквідацію кордонів, які встановлювались досить часто внаслідок тривалої боротьби (зокрема світових війн). Багато територій в наш час є спірними (у розумінні певних верств населення тієї або іншої країни).

Глобалізація – це процеси всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції. Основною рушійною силою і одночасно наслідком процесів глобалізації є міграція у масштабах всієї планети капіталу (особливо фінансового), уніфікація законодавства, економічних і технологічних процесів. Це об'єктивний процес, який має системний характер. Але глобалізація стосується, на наш погляд, більшою мірою економічних процесів. Саме про це свідчать вільна торгівля, вільний рух капіталів, зниження податків і прибутків підприємства, спрощення переміщення галузей промисловості між різними державами для зменшення витрат.

Отже, можна визначити такі причини глобалізаційних процесів у світовій економіці:

- зростання кількості й обсягу злиття компанії на рівні національної економіки і на транснаціональному рівні;
- зростання впливу окремих національних валют через міжнародну систему вільного валютного обміну на економічні процеси у різних країнах світу;
- швидке поширення фінансової інформації, тенденції до більшої відкритості підприємств;
- збільшення значимості кредитів для подальшого розвитку як виробництва, так і споживання;
- стирання національної приналежності продукції, яку випускають різні компанії;
- потужний потік економічної реклами у всіх засобах масової інформації, що, насамперед, призводить до розмивання чітких відмінностей між інформацією та рекламою.

У процесах глобалізації можна виділити як позитивні, так і негативні сторони.

До позитивних сторін глобалізації можна віднести:

- сприяння міжнародному розподілу праці і як наслідок – поглиблення спеціалізації;
- економію на масштабах виробництва, що потенційно призводить до скорочення витрат а відповідно – до зниження цін;
- вільну торгівлю, яка є основою глобалізації, та ведеться на взаємовигідних умовах, що задовольняють всі сторони;
- в умовах вільної торгівлі посилюється конкуренція, яка сприяє розвитку нових технологій і швидкому їх розповсюдженню;
- глобалізація призводить до більш жорсткої конкуренції на традиційних ринках. У таких умовах найбільшу владу отримує споживач, оскільки право вибору залишається за ним;
- внаслідок міжнародного розподілу праці, швидкого впровадження нових технологій, раціоналізації виробництва, впровадження інновацій зростає продуктивність праці;
- дає змогу мобілізувати більший обсяг фінансового капіталу з меншими затратами;
- глобалізація робить можливим швидке вирішення проблем у розвитку людства, у першу чергу, економічних. Це досягається за рахунок нарощування ресурсів, координації дій, об'єднання зусиль.

Разом з тим, чітко прослідковується зворотний зв'язок: наскільки швидко позитивні тенденції у розвитку світової економіки, настільки швидко поширюються і негативні тенденції.

Крім цього, до негативних наслідків від глобалізації, на наш погляд, можна віднести:

- нерівномірний розподіл переваг від глобалізації між окремими країнами та галузями національної економіки;
- внаслідок міжнародного розподілу праці можливий спад рівня індустріального розвитку окремих країн;
- загрозу переходу контролю над економікою певної країни в інші руки;
- можливість дестабілізації фінансової сфери окремої країни за незалежними від неї причинами. Взаємозалежності національних економік призводять до поширення нестабільності в окремих країнах на інші або на регіони;
- можливу втрату національної ідентичності окремих країн, яка формувалась віками;
- посилення технологічного відставання країн, що розвиваються;
- зростання залежності стабільності окремих країн не від ними визначеними правилами функціонування світової економічної системи;
- для досягнення рівня економічно розвинених країн іншим потрібні додаткові фінансові ресурси. Зростає їхній борг міжнародним фінансовим організаціям, що є перешкодою подальшого розвитку: борг потрібно буде повернути.

Внаслідок цього глобалізація у світовій економіці сприймається та оцінюється не однозначно. І основне питання у тому, хто виявиться у вигрші від глобалізації. Зазвичай, глобалізаційні процеси підтримуються у країнах з розвинутою економікою: у них є відповідна база для забезпечення свого провідного становища у майбутньому. Більш негативне ставлення до глобалізації в країнах, що розвиваються.

Глобалізація може призвести до ще більшого розшарування у рівні розвитку окремих країн. США і Західна Європа контролюють понад 70 % світових ресурсів. 20 % країн розпоряджаються 84,7 % світового ВВП, на їхніх громадян припадає 84,2 % світової торгівлі і 85,5 % заощаджень на внутрішніх рахунках. З 1960 р. відставання найбідніших країн від найбагатших подвоїлось. Обіцянки допомагати найбіднішим залишились обіцянками [6, с. 52-53].

Водночас глобалізація – це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних та соціальних систем, національних культур, а також взаємодія людини та навколишнього середовища. Можна згодитись з думкою В.М. Лукашевич про те, що в основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці та капіталу [7, с. 84]. Безумовно, найбільший вплив на процеси глобалізації чинить капітал, і його найбільш мобільна складова частина – фінансовий капітал. Тому, на наш погляд, сьогодні можна говорити про фінансову глобалізацію.

Фінансова глобалізація – це один із напрямів глобалізації, який розуміють як "вільний та ефективний рух фінансових ресурсів між країнами та регіонами, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів, реалізація глобальних фінансових стратегій ТНК та транснаціональних банків" [8, с. 4].

Складовими елементами фінансової глобалізації є фінансові ринки, глобальні фінансові інститути (ТНК, транснаціональні банки, центральні банки та ін.), глобальні фінансові інструменти (гроші, інвестиції, цінні папери, кредити). Так само як і глобалізація, фінансова глобалізація є досить суперечливим процесом. Вона має свої переваги і досить істотні вади, що зумовлює неоднозначне ставлення до процесів глобалізації як економістів, так і пересічних громадян. При цьому, окремі риси фінансової глобалізації можна віднести як до позитивів, так і до негативів.

Фінансова глобалізація передбачає наявність єдиної світової валюти, що значно спрощує розрахунок між окремими країнами. Однак випуск цієї грошової одиниці контролюється однією або декількома економічно розвиненими країнами, які через процес емісії можуть істотно впливати на розвиток національних економік.

Наявність однієї або декількох ключових валют у ролі світових грошей (долари США, євро та японські єни) значно полегшує і спрощує розрахунки. Але водночас зростають зусилля грошових одиниць інших країн спрямованих на посилення їхнього становища на світовому фінансовому ринку.

Фінансова глобалізація дає змогу швидко й у потрібних обсягах залучати необхідний фінансовий капітал для потреб розвитку. Разом з тим, це може бути важелем впливу на розвиток національної економіки. Вона може не тільки його прискорити, але і значно уповільнити, спрямувати у русло, яке не завжди відповідає національним інтересам. Фінансова глобалізація робить більш дієвим механізм запобігання світовим фінансовим кризам. Фахівці МВФ зазначають, що у 1975-2000 рр. світова економіка зазнала 58 валютних і 54 банківські кризи (8, с. 3). Кризові явища швидко розповсюджуються у різних регіонах.

У рамках фінансової глобалізації вироблений фінансовий механізм запобігання фінансовим кризам. Але він не гарантує припинення кризових явищ. Будь-яка економічна система більшою або меншою мірою є інерційною, дисбаланси у її розвитку завжди були. Тому виникає запитання: хто буде відшкодовувати втрати від фінансових криз? Ті країни, що істотно впливають на процеси фінансової глобалізації і фактично нав'язали власні вигідні більше їм правила гри або ж втрати будуть нести інші, або ж вони будуть рівномірно розподілені між усіма. А це буде зумовлювати несприйняття умов фінансової глобалізації у багатьох країнах світу.

Одним із аргументів на користь фінансової глобалізації є те, що вона змушує країни поліпшити ефективність своїх економік. Разом з тим, це зростання не завжди має у своїй основі необхідні ресурси або ж його темпи не є обґрунтованими. Все це зменшує роль уряду в економіці і не сприйняття об'єктивних процесів.

Висновки. Участь країн у процесах глобалізації повинна зумовлюватись економічною доцільністю. Процеси глобалізації не повинні руйнувати національні економіки: взаємопроникнення не означає руйнування та знищення. Беручи участь у будь-яких економічних блоках, уряд країни повинен уміло використовувати переваги від цього для забезпечення економічного розвитку країни. Водночас, він повинен мати у своєму розпорядженні певні

важелі, які запобігали б негативному впливу процесів глобалізації на розвиток національної економіки. При цьому необхідно враховувати:

1. Рівень розвитку економіки країни. Він здебільшого залежить від тих процесів, які відбувалися у минулому. Але не менш важливими є тенденції, які склались у економічній системі і, які істотно впливають на майбутній розвиток національної економіки.
2. Параметри, які характеризують національну економіку як цілісну систему. Особливо важливими, на наш розсуд, є стійкість такої системи до чинників зовнішнього впливу. Значною мірою це буде залежати від рівня внутрішньої інтеграції національної економіки.
3. Рівень інтеграції національної економіки до світової економіки системи. Безумовно, під час визначення напрямів та тенденцій розвитку важелів національної економічної політики, потрібно врахувати особливості глобальної економічної політики. Саме від цього впливу буде залежати рівень інтегрованості економіки країни до світової економіки.
4. Досвід розвитку економік подібного типу в умовах глобалізації. Глобалізаційні процеси по-різному впливають і мають істотні особливості в розвитку передових індустріальних країн та країн, що розвиваються. Будуть істотно відрізнятися і наслідки від її участі у глобалізаційних процесах.
5. Наскільки глибоко поєднуються процеси економічної і політичної глобалізації. Втрата будь-якою країною суверенітету можлива за умови, коли разом з економічним союзом, створюється політичний, коли втрачається національна ідентичність певної країни. Держава повинна встановити прийнятний (або допустимий) рівень глобалізації, який забезпечить власний успішний економічний розвиток і підвищення рівня життя населення країни.

Література

1. **Тігіпко С.Л.** Іміграційний розвиток української економіки в умовах глобалізації фінансових ринків / С.Л. Тігіпко. – Суми : ВВП "Мрія – 1" ЛТД, УАБС, 2004. – 36 с.
2. **Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи** // Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : аналітичні матеріали до Парламентських слухань / Л.І. Федулова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун та ін. / за ред. І.І. Федулової, Г.О. Андроська; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К., 2009. – 196 с.
3. **Стукало Н.В.** Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія / Н.В. Стукало. – Д. : Вид-во "Інновація", 2006. – 248 с.
4. **Фейгин Г.Ф.** Национальные экономики в эпоху глобализации: перспективы России / Г.Ф. Фейгин. – С.-Пб. : Изд-во СПб ГУП, 2008. – 200 с.
5. **Мартин Г.-П.** Западная глобализации: атака на процветание и демократию / пер. с нем. / Г.-П. Мартин, Х. Шуманн. – М. : Изд. дом "Альпина", 2001. – 198 с.
6. **Лукашевич В.М.** Глобалистика : учебн. пособ. / В.М. Лукашевич. – Львов : Вид-во "Новий світ – 2000", 2004. – 392 с.
7. **Хоминич Л.П.** Финансовая глобализация / Л.П. Хоминич // Банковские услуги. – 2002. – № 8. – С. 2-13.

Лещук В.П. Финансовая глобализация в условиях глобализации мировой экономики

Исследованы процессы, которые происходят в развитии мировой экономики. Определены сущность глобализационных процессов, их позитивные и негативные аспекты; финансовая глобализация, ее влияние на развитие национальных экономик.

Ключевые слова: глобализация, финансовая глобализация, капитал, финансовый капитал, мировая экономика, национальная экономика, экономическая интеграция.

Leschuk V.P. Financial globalization is in the conditions of globalization of world economy

In the article processes are probed which pass in development of world economy. Essence of globalization processes is determined, their positive and negative sides; financial globalization, its influence on development of national economies.

Keywords: globalization, financial globalization, capital, financial capital, world economy, national economy, economic integration.

УДК 339.727.22

Доц. О.В. Килин, канд. екон. наук;
студ. Ю.В. Килин – Львівська КА

**МІСЦЕ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В СИСТЕМІ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

Залучення іноземних інвестицій є важливою складовою частиною сучасної стратегії економічного розвитку України. Тому необхідно вивчати теорію і досліджувати практику залучення іноземних інвестицій у національну економіку, визначити шляхи підвищення ефективності їх використання.

Ключові слова: іноземні інвестиції, міжнародне інвестиційне партнерство, процес інвестування, іноземний капітал, інвестиційна діяльність, прямі інвестиції.

Вступ. Прямі інвестиції забезпечують ефективну інтеграцію національної економіки у світову завдяки виробничій та науково-технічній кооперації, слугують джерелом капіталовкладень у формі сучасних засобів виробництва. Іноземний капітал сьогодні особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану.

Ця проблема є особливо актуальною для країн із перехідною економікою. Залучення іноземних інвестицій є важливою складовою частиною сучасної стратегії економічного розвитку України. Тому необхідно вивчати теорію і досліджувати практику залучення іноземних інвестицій у національну економіку, визначити шляхи підвищення ефективності їх використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження названих проблем є винятково актуальним на сьогоднішньому етапі економічного розвитку як із теоретичного, так і практичного погляду. Значний внесок у дослідження багатьох аспектів перерозподілу і використання міжнародних ресурсів у межах інвестиційної діяльності зробили західні та вітчизняні вчені. Серед них чільне місце посідають дослідження П. Баклі, Р. Вернена, Дж. Даннінга, Дж. Кейнса, М. Кесона, Ч. Кіндлебергера, Б. Оліна, С. Хаймера, Е. Хекшера, М. Богуславського, О. Гаврилюка, В. Гееця, М. Герасимчука, Б. Губського, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, А. Махмудова, Л. Нейкова, А. Пересади та ін. Аналіз їхніх публікацій дає можливість моделювати мотиваційні елементи міжнародного інвестиційного партнерства, місце іноземного інвестування в системі зовнішньоекономічних відносин, а також ймовірні наслідки залучення іноземного капіталу для економіки країн-реципієнтів.

Виклад основного матеріалу. Прямі інвестиції мають низку переваг, порівняно з позичковим капіталом і портфельними інвестиціями, оскільки вони слугують джерелом капіталу для вкладень у сферу виробництва, впровадження прогресивних технологій, ноу-хау, передових методів менеджмен-